

מנחות דף ל"ד

מזוזה בפתח של חדר מדריגות

הגמרא ממשיכה לדון בדיני מזוזה. נאמרה שמועה בבית המדרש, בית קומות שעשו בו חדר מדריגות בתוכו הסגור בקירות ודלת פתוחה לכל קומה, האם אותה הדלת של חדר המדריגות חייבת במזוזה. אמר רב הונא, אם יש פתח אחד ובשאר הקומות אין פתח, חייב במזוזה אחת. אם יש לו שני פתחים אחד בבית ואחד בקומת העלייה, חייב בשתי מזוזות.

אמר רב פפא, מדבריו של רב הונא נשמע, חדר שיש לו ארבעה פתחים, חייבת בארבע מזוזות. והחידוש בדבריו, שאף על גב שהוא רגיל להשתמש באחד מהם יותר מהאחרים, כולם חייבים במזוזה³⁸⁵.

אמר אמימר, פתח שנמצא בקרן זווית של הבית, חייב במזוזה. אמר רב אשי לאמימר, והרי אין לפתח משקופים אלא ראשי הכתלים? אמר לו, ראשי הכתלים הם נחשבים למשקופים.

על משקוף ביאת ימין רב פפא הזדמן לבית מר שמואל, ראה

שלפתח אחד לא היה לו אלא משקוף אחד משמאל והיה לו מזוזה. שאלו, האם הוא סובר שפתח כזה חייב במזוזה כרבי מאיר הסובר שפתח עם משקוף מצד אחד, אולי רק אם המשקוף מצד ימין אבל לא מצד שמאל. ויש לומר כן, שכן שנינו בברייתא, נאמר: "ביתך" דרך ימין לביאה. אתה אומר מן הימין או אינו אלא משמאל? תלמוד לומר: "ביתך". ואמר רבה, שהמשמעות היא דרך ביאתך להכנס ולא בדרך היציאה, וזה בימין שכן אדם עוקר את רגלו הימנית בתחילה. רב שמואל בר אחא אמר לפני רב פפא משמו של רבא בר עולא, שנלמד מהכתוב: "וַיִּקַּח יְהוֹדָע הַכֹּהֵן אֶרֶז וכו' וַיִּתֵּן אֹתוֹ אֶצֶל הַמִּזְבֵּחַ מִיְמִין בָּבוֹא אִישׁ בֵּית ה' וכו'" ומכאן שאדם נכנס מצד ימין. וכל דבר הניתן דרך ביאה, צריך ליתנו מימין.

385 ואף שלמדנו לעיל שכשרגיל באחד הדני פטור, זה רק בשני פתחים שאומרים האחד בטל לגבי חברו, אבל שלשה פתחים לא בטלים כלפי פתח אחד. לישנא אחרינא מתשובת הגאונים: הלך אחר הרגיל: שכני אדם רגילים לצאת ולבא בו, ולמעוטי פתחא דרבי שאינו עשוי אלא לו לבדו, ולאיתווי פתחא דרב הונא שהיה רגיל אף לאחרים; אבל שני פתחים או שלשה לחדר אחד, וכולן נעשו לביאת כל בני הבית שהיו מרובין, ותשמיש אחד בחדר תדיר והוצרכו לו פתחים הרבה כולן חייבין במזוזה, ואף על פי שנתמעט התשמיש ואינן צריכין עכשיו לכולן אלא לאחד מהן.

מחלוקת לגבי פתח שיש משקוף
בצד אחד

ומביאה הגמרא, את המחלוקת לגבי פתח
שיש משקוף בצד אחד. ששנינו בברייתא,

בית שאין לו אלא משקוף מצד אחד, רבי מאיר מחייב במזווה, וחכמים
פוטרים. ומבארת הגמרא, טעמם של חכמים הוא מהכתוב "מזוזות"
מכאן שצריכים שני משקופים. וטעמו של רבי מאיר, כפי ששנינו
בברייתא, נאמר פעמיים נאמר בפרשת מזווה: "מזוזות" שמשמעותם
לרבות שתיים. ויש כלל שאין ריבוי אחר ריבוי אלא למעט, שחייב מזווה
הוא אפילו בפתח שיש לו מזווה אחת, דברי רבי ישמעאל. רבי עקיבא
אומר, אינו צריך ללמוד מכאן, אלא ממה שנאמר: "וַיִּצָּבֶה אֶת הַדָּם עַל
הַמִּשְׁקוֹף וְעַל שְׁתֵּי הַמְּזוּזוֹת" והרי מיעוט "מְזוּזוֹת" הוא שתיים, ומה באה
המילה "שְׁתֵּי" ללמד? אלא מכאן למדים לכל מקום שנאמר "מְזוּזוֹת"
אינו אלא אחת, עד שיפרט לך הכתוב שתיים.

תנו רבנן, נאמר: "וַיִּכְתְּבֶתָם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתְךָ וכו'". מנין שכותבה על
קלף אולי יכתבנה על האבנים? נאמר כאן כתיבה, ונאמר בפרשת גט
אשה "וַיִּכְתֹּב לָהּ", כשם ששם הכוונה לכתיבה על קלף אף כאן הכונה
לקלף. שואלת הברייתא, ואולי נלמד בגזירה שווה "כתיבה" "כתיבה"
מהציווי לכתוב את התורה על האבנים לאחר שיעברו את הירדן? דנים
כתיבה הנוהגת לדורות מכתובה הנוהגת לדורות ולא מכתובה שאינה
נוהגת לדורות. ולמדים שכותבים בדיו בגזירה שווה מהכתוב: "וַיֹּאמֶר
לָהֶם בְּרוּךְ וכו' וַאֲנִי כֹתֵב עַל הַסֵּפֶר בְּדִיו" כך בגט ובמזווה שהוזכר
לשון 'כתיבה' מצווה בדיו.

כתיבה תמה על קלף בלבד

שאל רב אחא בנו של רבא את רב אשי,
הרי בתורה נאמר "וַיִּכְתְּבֶתָם עַל מְזוּזוֹת

בֵּיתְךָ וכו'" שמשמעותו על המשקוף ממש, ואנו נלמד בגזירה שווה
שהכוונה שכותב על הקלף? ענה לו, שלמדים ממה שנאמר: "וַיִּכְתְּבֶתָם"
שתהיה כתיבה תמה, וזה שייך רק על קלף ולא על עצים ואבנים. ושוב
כתבה התורה "עַל מְזוּזוֹת" שיתן את הקלף במזוזות. ומבארת הגמרא,
שעדיין צריכים גם את הגזירה שווה, שאילולי כן היינו אומרים שהתורה
התכוונה שיכתוב את פרשת מזווה על אבן בחריטה בסכין שהיא כתיבה

תמה, ואחר כך יקבענה במקוץ, לכך מדים בגזירה שווה שאין כתיבה אלא בקלף.

למדנו במשנה, שארבעת הפרשיות שבתפילין מעכבות זו את זו, ואפילו כתב אחד מעכבן. שואלת הגמרא ומהו החידוש? ומבארת הגמרא, שכוונת המשנה לומר שאפילו אם חיסר קוצו של האות יו"ד התפילין פסולות. והחידוש כמו שאמר רב יהודה בשם רב, כל אות שאין גויל מוקף לה מארבע רוחותיה פסולה.

תנו רבנן³⁸⁶, בפרשת תפילין הוזכרה המילה לטטפות³⁸⁷ פעמיים בכתיב חסר ופעם אחת בכתיב מלא, מכאן שכותב ארבע פרשיות בארבעה בתים, דברי רבי ישמעאל. רבי עקיבא אומר, אינו צריך ללמוד מכאן, אלא 'טט' במקום שנקרא 'כתפי' פירושו שתים, ו'פת' במקום שנקרא 'אפריקי' הכוונה לשתיים.

תנו רבנן, מניין למדים שאת פרשיות התפילין ומניחים בבית אחד שבו ארבעה חדרים, ולא בארבעה בתים נפרדים? לכך נאמר: "ולזכרון בין עיניך" זכרון אחד אמרתי לך, ולא שנים ושלושה זכרונות. מכאן שכותבם על ארבע עורות ומניחם בארבע בתים שנעשים מעור אחד. ואם כתבם את ארבע פרשיות בעור אחד, והניחן בארבעה בתים של עור אחד, יצא. וצריך שיהא ריוח ביניהם, דברי רבי. וחכמים אומרים אינו צריך³⁸⁸. ומודים שנותן חוט או משיחה בין כל בית ובית, ואם עשה מחיצות הבתים מבפנים ואין החריץ ניכר מבחוץ, פסולות.

תפילין של יד על קלף אחד תפילין של יד על קלף אחד תפילין של ראש על ארבע קלפים

פרשיות על עור אחד. ואם כתב בארבע קלפים נפרדים והניחם בבית אחד, יצא. ואם כתב כך צריך לדבק את הארבע אגרות ביחד בתפירה או בדבק, שנאמר: "והיה לך לאות על ירך" כשם שמבחוץ צריך להראות כאות וסימן אחד, כך צריך שלמי שמניחים יהיו כאות אחת מבפנים ולהיות מחוברים יחד, דברי רבי יהודה. רבי יוסי

³⁸⁶ עמוד ב'

³⁸⁷ נראה דלשון טוטפת הוא הראש אצל המצח א"נ נקראו טוטפות על שם שהם בראש בין העינים לשון הבטה. תוס'.

³⁸⁸ ישנם שני פירושים: או שנחלקו האם במקוץ שכתב את הפרשיות על קלף אחד יש לתת רווח בין בתי תפילין של ראש (עפ"י בית יוסף), או שנחלקו האם יש לתת רווח בין הפרשיות שכתב.

אומר, אינו צריך לדבק. אמר רב יוסי, ומודה לי רבי יהודה 'ברבי' שהוא לשון חכמה, שאם אין לו תפילין של יד ויש לו שתי תפילין של ראש העשויים בארבע בתיים, ששם חתיכת עור ומכסה אותם שייראו כבית אחד, ומניחה בידו אף על פי שאין מדובקות בפנים. שואלת הגמרא, מה הכוונה 'מודה', הרי בזה נחלקו? אמר רבא, מדבריו של רבי יוסי נשמע שחזר בו רבי יהודה ואין צריך לדבק.

הנחת תפילין של ראש על היד שואלת הגמרא, האם יכול להניח תפילין של ראש במקום תפילין של יד, והרי שלח רב חנניה משמו של רבי יוחנן, תפלה של יד עושין אותה של ראש, ושל ראש אין עושין אותה של יד לפי שאין מורידין מקדושה חמורה לקדושה קלה³⁸⁹? עונה הגמרא, בתפילין ישנים שכבר נקשרו בראש, אסור להורידן ולעשות של יד. אולם בחדשות, מותר להופכם לשל יד. ולמי שסובר ש'הזמנה מילתא היא' ומשזימנה לצורך הראש אין רשאי לשנותה לשל יד', צריך לומר שהברייתא התירה, במקרה שהתנה מראש שאם יצטרך יוכל להפוך את של ראש ולעשותם לשל יד.

389 תפילין של ראש – חמורה קדושתה: שרובו של 'שדי' נעשה בשל ראש: שי"ן דל"ת אבל בשל זרוע אין אלא יו"ד: שיש שם רצועה קטנה כשיעור רחב אצבע, ובסוף ראשה מעט כמין יו"ד. ועוד, שנאמר 'וראו כל עמי וכו', ושנינו בברייתא, רבי אליעזר הגדול אומר, אלו תפילין שבראש. רש"י.